

УДК 339.727.24:338.43(477.64)

КУШНІР С. О., КОНЄВ В. В.
Запорізький національний університет

АНАЛІЗ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ДО АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

У статті проаналізовано законодавчі акти, що регулюють інвестиційні відносини між іноземними інвесторами та державою. Проаналізовано структуру країн, з яких надходять прямі іноземні інвестиції до України. Обґрунтовано доцільність залучення іноземних інвестицій у сільське господарство країни для досягнення економічних і соціальних ефектів. Виявлено проблеми, що заважають інвестиційному процесу в регіоні. Проведено статистичний аналіз обсягів інвестування в аграрний сектор Запорізької області за період 2009–2015 років, динаміки залучення інвестицій, виявлено піки підвищення та зниження показників. Досліджено вагу сільського господарства у загальній структурі прямих іноземних інвестицій у Запорізьку область. Досліджено проблеми, які утримують приплив капіталу в сільське господарство області.

Ключові слова: інвестиції, прямі іноземні інвестиції, аграрний сектор, інвестиційний клімат, макроекономічний вплив, сільськогосподарське виробництво.

KUSHNIR S. O., KONYEV V. V.
Zaporizhzhia National University

THE ANALYSIS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT TO AGRICULTURAL SECTOR OF THE ZAPOROZHIE REGION

The aim of the research is to analyze direct foreign investment in the agricultural sector of the Zaporizhzhia region and to search solutions to problems that delay increase of investment in the agriculture for economic growth of the region. Laws that regulate investment relations between foreign investors and the state are analyzed. The structure of the countries from which direct foreign investment is coming to Ukraine is analyzed. The expediency of involving of foreign investment in agriculture for achievement economic and social effects is proved. The problems that hinder the investment process in the region are revealed. A statistical analysis of investment amount to the agricultural sector of Zaporizhzhia region for the period of 2009-2015 years and the dynamics of investment involvement is conducted. Peaks of increase and decrease are found. The place of agriculture in the overall structure direct foreign investment in the Zaporizhzhia region is identified. The conclusions about the investment state in agriculture in the Zaporizhzhia region are formed. It is proposed to promote investment projects and business plans by the public authorities to attract grants and foreign investors.

Keywords: investment, foreign direct investment, agriculture sector, investment climate, macroeconomic influence, agricultural production.

Постановка проблеми

Сьогодні стан економіки України є дуже нестабільним. Це пояснюється кризовими явищами, що відбуваються як у світі в цілому, так і на рівні держави. Локомотивом економіки України являється аграрний сектор, оскільки саме він є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки – частка за останні роки в середньому перевищує 20%, дає в середньому близько 13% ВВП, а у товарній структурі експорту займає понад чверть, забезпечивши таким чином одне з перших місць у світі за експортом сільськогосподарської продукції. Розвиток аграрного сектору буде сприяти економічному зростанню держави, але це неможливо без державної підтримки та залучення необхідних обсягів інвестицій. На жаль, внутрішні джерела не можуть повністю задовольнити потреби в інвестиційних коштах, тому постає гостре питання про залучення до аграрного сектору прямих іноземних інвестицій.

Економічний розвиток України безпосередньо пов'язаний з розвитком окремих регіонів. Запорізька область має необхідні природні та трудові ресурси для розвитку сільського господарства, тому проблема залучення прямих іноземних інвестицій також набуває актуальності для подальшого економічного зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання прямих іноземних інвестицій не втрачає своєї актуальності, тому вирішується як на рівні держави (формування законодавчої бази, складання програм розвитку, створення привабливого інвестиційного клімату), так і на рівні наукових досліджень і публікацій. Аналіз стратегічних проблем пошуку іноземних інвестицій в сучасних умовах господарювання здійснив Соколюк К.Ю. [1]. Дослідження актуальності проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки було проведено Давиденко Н.М. [2]. У роботі Прокопчук О.А. було досліджено тенденції руху іноземних інвестицій [3]. Обґрунтування доцільності створення умов для більш активного залучення іноземного капіталу та аналіз чинників, що впливають на обсяг інвестицій, було викладено в праці Глухої Г.Я. [4].

Формулювання цілей статті

Мета даної статті полягає в аналізі прямих іноземних інвестицій до аграрного сектору Запорізького регіону та пошуку вирішень проблем, які затримують приплив інвестицій в сільське господарство для економічного зростання регіону в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження

Інвестиції є одним із головних інструментів макроекономічного впливу на економічний розвиток держави та регіонів. За визначенням, що подане в Законі України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ, інвестиції – це всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [5].

Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 № 93/96-ВР, іноземні інвестиції – це цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [6].

Державна цільова програма розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, що затверджена Міністерством аграрної політики та продовольства України, містить низку проблем та аналіз причин виникнення проблем. Метою програми є створення організаційно-економічних умов для ефективного соціально спрямованого розвитку аграрного сектору, стабільного забезпечення населення якісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловості сільськогосподарською сировиною, виробництво продукції з високою доданою вартістю, нарощування обсягів на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Оптимальним варіантом розвитку є визначення, розробка та імплементація напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої і соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості і безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць [7].

Виконання мети програми неможливе без залучення іноземних інвестицій. Тому є сенс зосередитись на тих шляхах і способах розв'язання проблем, які будуть сприяти покращенню інвестиційного клімату, сприяти збільшенню інвестиційної привабливості регіону. Такими шляхами, відповідно до програми розвитку, є:

- наближення законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу у сфері сільського господарства, включаючи вимоги до безпечності харчових продуктів, а також у сфері рибного господарства;
- розробки та впровадження механізму стимулювання створення нових виробництв з глибокої переробки сільськогосподарської продукції з метою збільшення доданої вартості та нарощування експорту;
- вдосконалення механізмів відповідальності та запровадження економічного стимулювання користувача (власника) землі до раціонального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення;
- розвиток біржового ринку, запровадження фінансових та інших інструментів на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти тощо);
- поліпшення інвестиційного клімату, сприяння залученню інвестицій міжнародних фінансових установ та країн – стратегічних партнерів України для реалізації проектів в агропромисловому комплексі з дотриманням принципів прозорості, ефективності та можливості використання інституту державно-приватного партнерства;
- технічної модернізації виробництва, зменшення енерговитратності та імпортоенергозалежності.

Можна розділити два види іноземного інвестування – пряме та непряме інвестування. Пряме інвестування – це безпосереднє вкладення коштів інвестором в об'єкти інвестування, а непряме інвестування – це вкладення за допомогою фінансових чи інших посередників. Найбільша частка прямих інвестицій як до економіки України, так і до Запорізької області надходить з Кіпру (табл. 1). Це пов'язано з тим, що на Кіпрі зосереджено більшість офшорних зон, що у свою чергу дозволяє уникнути сплати податків і тим самим сприяє виведенню дивідендів з країни [1].

Аналіз даних показує, що обсяг прямих іноземних інвестицій з вищезазначених країн до України станом на 01.01.2016 р. у порівнянні з 2015 роком загалом зменшився на 5%, при цьому обсяги ПІІ з Нідерландів та Російської федерації на 9% та 25% відповідно. Станом на 01.07.2016 р. у порівнянні з ситуацією на 01.01.2016 р. сукупний обсяг інвестицій збільшився на 3%. Зростання обсягів інвестицій відбулося за рахунок збільшення вкладень з Німеччини, Нідерландів, Російської федерації, Австрії, Великої Британії та Швейцарії.

Зважаючи на брак внутрішніх інвесторів, високі банківські кредитні ставки та й загалом практично відсутність сьогодні банківського кредитування, недостатню допомогу держави у цьому секторі економіки, одним з шляхів вирішення питання інвестування в сільське господарство може стати залучення прямих іноземних інвестицій. Але залучення прямих іноземних інвестицій має свої переваги та недоліки.

До переваг можна віднести:

- створення стратегічних альянсів між українськими та зарубіжними підприємствами;
- використання іноземного досвіду управління та організації;
- збільшення обсягів інвестицій;
- впровадження сучасних технологій;

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції із країн світу в економіку України

Країни	Обсяги прямих інвестицій на 01.01.2014 р. (млн дол. США)	Обсяги прямих інвестицій на 01.01.2015 р. (млн дол. США)	Обсяги прямих інвестицій на 01.01.2016 р. (млн дол. США)	Обсяги прямих інвестицій на 01.07.2016 р. (млн дол. США)	Зміни 01.01.2016 до 01.01.2015, %	Зміни 01.07.2016 до 01.01.2016, %
Кіпр	19035,9	13710,6	11744,9	11091,7	86	94
Німеччина	6291,8	5720,5	5414,3	5447,4	95	101
Нідерланди	5561,5	5111,5	5610,7	5769	109	103
Російська федерація	4287,4	2724,3	3392,1	4740,4	125	140
Австрія	3257,5	2526,4	2402,4	2629,8	95	109
Велика Британія	2714,1	2145,5	1852,5	1969	86	106
Віргінські Острови (Британія)	2493,5	1997,7	1798,9	1719,5	90	96
Франція	1825,8	1614,7	1528,1	1526	95	99
Швейцарія	1325,4	1390,6	1364,2	1476,5	98	108
Італія	1267,8	999,1	972,4	964,9	97	99
Всього	48060,7	37940,9	36080,5	37334,2	95	103

Джерело: згруповано та проаналізовано на основі даних сайту Державної служби статистики України [9].

- стимулювання розвитку експортного потенціалу;
- підвищення рівня зайнятості та кваліфікації робочої сили;
- підвищення ступеня адаптації суб'єктів господарювання до умов конкурентного ринку.

Та існує й ряд значних недоліків:

- збільшення залежності країни від іноземного капіталу;
- жорстка експлуатація сировинних і природних ресурсів;
- трансферт частини прибутку за кордон;
- прояви корупції на рівні місцевої влади.

Однак, регіональні потреби в інвестиціях значно перевищують пропозицію, тому склався значний дисбаланс на вітчизняному фінансовому ринку [2].

Аграрний сектор володіє досить потужним потенціалом та має привабливість для інвесторів, але галузева специфіка (ризикованість, тривалий термін окупності та ряд макроекономічних чинників) стримує приплив іноземних інвестицій. За результатами соціологічних та експертних опитувань, надходження капіталу обмежує корумпованість влади, бюрократичні процедури, нестабільність і непрозорість правового та податкового регулювання, недосконалість системи захисту іноземних інвестицій з боку судової системи. До цього списку можна додати також відсутність прозорого ринку землі, слабкий розвиток логістики та інфраструктури, брак інвестиційних проектів [3].

Проаналізуємо приплив прямих іноземних інвестицій до Запорізької області за останні декілька років.

Проведений аналіз свідчить про ріст обсягу інвестицій протягом 2009–2012 рр. Максимальне зростання обсягу залучення інвестицій на 15,86% було досягнуто в 2012 році – за рік на 156 655 тис. дол.

США. Після 2013 року розпочався спад інвестиційної діяльності. Мінімум припав на 2014 рік: зменшення обсягів інвестицій на 240 197 тис. дол. США протягом року або на 21,34% у відсотковому виразі.

Таблиця 2

Аналіз загальних обсягів прямих іноземних інвестицій у Запорізьку область в 2009-2015 рр.

Загальні обсяги прямих іноземних інвестицій у Запорізьку область				
Рік	на початок року, тис. дол. США	на кінець року, тис. дол. США	За рік, тис. дол. США	За рік, %
1	2	3	4	5
2009	840559,7	872142,7	31583	103,76
2010	916153,3	939926,5	23773,2	102,59
2011	952827,5	975668,3	22840,8	102,4
2012	987564,8	1144220	156655	115,86
2013	1077640	1124675	47035	104,36
2014	1125359	885162	-240197	78,66
2015	1039760	931658,7	-108101	89,6

Джерело: згруповано та проаналізовано на основі даних сайту «Запорізька область – регіон можливостей» [8].

Минулий рік показав деяке погравлення інвестиційних надходжень в порівнянні з попереднім роком, але на кінець року все-таки спостерігаються зниження обсягу інвестицій більше, ніж на 10%.

Розглянемо стан іноземного інвестування в сільське господарство Запорізької області (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз обсягів прямих іноземних інвестицій у сільське господарство Запорізької області в 2009-2015 рр.

Обсяги прямих іноземних інвестицій у сільське господарство						
Рік	на початок року		на кінець року		За рік, тис. дол. США	За рік, %
	тис. дол. США	у % до загальних інвестицій в область	тис. дол. США	у % до загальних інвестицій в область		
2009	11523,9	1,4	15582,4	1,8	4058,5	135,22
2010	15595,5	1,7	28723,9	3,1	13128,4	184,18
2011	29026,6	3	30977,5	3,2	1950,9	106,72
2012	5394,5	0,5	6945	0,6	1550,5	128,74
2013	6500	0,6	12721,4	1,1	6221,4	195,71
2014	12106,9	1,1	7123,4	0,8	-4983,5	58,84
2015	7088,8	0,7	5266,6	0,6	-1822,2	74,29

Джерело: згруповано та проаналізовано на основі даних сайту «Запорізька область – регіон можливостей» [8].

Незважаючи на те, що Запорізька область відома своїми можливостями в сільському господарстві, проведений аналіз свідчить про дуже малу частку інвестицій в цю галузь в загальній структурі інвестицій в Запорізький регіон. А починаючи за 2014 р. взагалі відмічається спад обсягів прямих іноземних інвестицій майже у 2 рази.

На основі даних обсягів інвестицій визначимо абсолютні відхилення іноземних інвестицій ланцюговим методом (табл. 4):

Таблиця 4

Аналіз показників динаміки залучення прямих іноземних інвестицій

Рік	Загальні обсяги інвестицій			Інвестиції в сільське господарство		
	абсолютний приріст, тис. дол. США	Темп росту	Темп приросту	абсолютний приріст, тис. дол. США	Темп росту	Темп приросту
2010	-7809,8	75,27%	-24,73%	9069,9	323,48%	223,48%
2011	-932,4	96,08%	-3,92%	-11177,5	14,86%	-85,14%
2012	133814	685,86%	585,86%	-400,4	79,48%	-20,52%
2013	-109620	30,02%	-69,98%	4670,9	401,25%	301,25%
2014	-287232	-510,68%	-610,68%	-11204,9	80,10%	-19,9%
2015	132096	45,01%	-54,99%	3161,3	36,56%	-63,44%

Джерело: згруповано та проаналізовано на основі даних сайту «Запорізька область – регіон можливостей» [8].

Найбільший приплив інвестицій в Запорізький регіон за досліджуваний період в абсолютному виразі був у 2011 році – 133 814 тис. дол. США, практично в 6 разів перевищив попередній рік. Та починаючи з 2013 року спостерігається суттєвий відтік обсягів прямих інвестицій до області.

Разом з тим, найбільші обсяги інвестування в аграрний сектор були в 2010 році та склали 9069,9 тис. дол. США, тобто в 2 рази більше попереднього року. Найменший обсяг вкладень припав на 2014 рік, а саме зменшення абсолютного показника на 11204,9 тис. дол. США та, відповідно, темп приросту -19,9%.

Зауважимо, що інвестиції саме в сільське господарство надходять також з Кіпру.

Висновки

Результати проведеного дослідження стану прямих іноземних інвестицій у сільське господарство Запорізької області свідчать про незадовільний інвестиційний стан в регіоні. Це пов'язано, перш за все, з економічною кризою в країні; недосконалістю законодавчої бази; неспроможністю судової влади в захисті майнових прав інвесторів; нестабільністю податкової системи; корумпованості та бюрократії; а також територіальному розміщенні області поряд із зоною бойових дій. Слід також зазначити, що статистичні обсяги прямих іноземних інвестицій можна вважати завищеними, бо значна кількість вкладень, близько 30% за перше півріччя 2016 року, надійшли з Кіпру. Автори схиляються до думки, що інвестовані кошти з Кіпру є не інакше як власні українські гроші, які були виведені в офшорну зону з метою уникнення виплати податків і подальшим використанням підприємцями в своїх господарствах уже на правах іноземних інвесторів.

Для вирішення цих проблем на рівні регіону пропонуються наступні кроки:

- дотримання програми розвитку аграрного сектору України;
- створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні;
- зацікавлення інвесторів можливостями вирощування екопродуктів з метою власного споживання та експорту на ринки Європейського союзу;
- інвестиції в вирощування олійних культур, наприклад ріпаку, з метою переробки в біопаливо;
- розвиток бджолярства на території Запорізької області, оскільки область здавна вважалась медоносієм;
- проведення інформаційної компанії для підприємців щодо участі в міжнародних програмах з можливістю отримання грантів;
- проведення антикорупційних заходів;
- презентація здійснених інвестиційних проектів з метою демонстрації успіху вкладень для інвесторів.

Література

1. Соколюк К. Ю. Прямі іноземні інвестиції в аграрному секторі економіки: стан та перспективи залучення / К. Ю. Соколюк // Young scientist. – 2016. – № 3(10). – С. 197–206.
2. Давиденко Н. М. Залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки України / Н. М. Давиденко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2015. – Вип. 1(1). – С. 124–127.
3. Прокопчук О. А. Іноземні інвестиції в економіку України: тенденції та перспективи / О. А.

Прокопчук // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 1(3). – С. 200–206.

4. Глуха Г. Я. Прямі іноземні інвестиції у контексті економічного зростання / Г. Я. Глуха // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 113–121.

5. Закон України «Про інвестиційну діяльність», поточна редакція від 06.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.

6. Закон України «Про режим іноземного інвестування», поточна редакція від 25.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80>.

7. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua/apk?nid=16822>.

8. Спеціалізований інвестиційний портал «Запорізька область – регіон можливостей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.investmentzp.org.ua/?go=katalog&catid=26&podcatid=56>.

9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Надійшла 02.11.2016; рецензент: д. е. н. Болдуєва О. В.